

Rola i znaczenie polityki w świecie młodych ludzi. Perspektywa transformacyjna

KAROLINA MESSYASZ
UNIwersytet ŁÓDZKI

Abstrakt:

Artykuł to próba analizy roli i znaczenia polityki w świecie młodych ludzi w okresie transformacji. Autorka stawia w nim dwa zasadnicze pytania: *co społeczeństwo oznacza dla młodzieży?* oraz *co młodzież oznacza dla społeczeństwa?* w wymiarze politycznym. Opierając się na różnych źródłach i badaniach statystycznych, Autorka dokonuje analizy położenia społeczno-ekonomicznego młodzieży, jej orientacji aksjologicznych, planów i aspiracji, a następnie stosunku młodych ludzi do szeroko rozumianej polityki. Postawy młodzieży wobec zagadnień życia politycznego przedstawione zostały w trzech wymiarach: wiedzy/zainteresowania/orientacji, zaangażowania emocjonalnego/oceny/zaufania, działania/zachowania. Na podstawie zestawu danych Autorka stara się przedstawić trendy i zmiany, jakie zachodziły w okresie transformacji w obszarze postaw młodych względem polityki i udzielić ostatecznej odpowiedzi na postawione pytania.

Słowa kluczowe:

[młodzież](#), [transformacja](#), [polityka](#), [postawy](#).

Wprowadzenie

Nawiązując do Karla Mannheim (1952), problem młodzieży w najbardziej ogólnym wymiarze można rozpatrywać z dwóch perspektyw: *co młodzież oznacza dla społeczeństwa?* oraz *co społeczeństwo oznacza dla młodzieży?* W niniejszym tekście punktem wyjścia będzie dla mnie drugie z postawionych przez Mannheim pytania, a dokładniej pytanie o jeden z istotnych wymiarów społecznych – politykę. Stawiam zatem pytanie: *co polityka oznacza dla młodzieży?* Przez politykę rozumiem zainteresowanie młodych osób tym obszarem rzeczywistości, ich stosunek do demokracji, deklarowane poglądy, uczestnictwo w życiu politycznym, wyborach etc. Odpowiadając na tak postawione pytanie, w moim przekonaniu, odpowiada się również częściowo na pytanie o znaczenie młodzieży dla społeczeństwa jako całości. Analizując opinie i postawy młodzieży wobec wybranego fragmentu rzeczywistości, dokonujemy jednocześnie diagnozy przyszłego stanu rzeczy, kierunku, w jakim będą ewoluowały potencjalne zmiany społeczne. Taka diagnoza pozwala również na zapobieżenie niepożądanym w przyszłości stanom, wdrażanie stosownych programów edukacyjnych bądź profilaktycznych. Systematyczne prowadzenie takich analiz może służyć za system wczesnego ostrzegania przed ewentualnymi problemami bądź zagrożeniami.

W artykule tym, opierając się na różnych źródłach i badaniach statystycznych, chciałabym zaprezentować „polityczną” charakterystykę młodego pokolenia, czy też kolejnych roczników, które dorastały w Polsce po 1989 roku. Przedstawione tu dane stanowią jedynie część szerszego obrazu młodzieży w okresie transformacji i zapewne mogłyby być uzupełnione o inne wyniki, niemniej jednak stanowią ważną

przesłankę dla oceny politycznego potencjału młodych.

Kontekst transformacji

Chcąc analizować jakiegokolwiek zagadnienie rzeczywistości społecznej, badacz winien wskazać kontekst, w jakim zamierza go analizować. Jest to ważne ze względów zarówno teoretycznych, jak i analitycznych. Kontekst wskazuje bowiem najistotniejsze czynniki wpływające na badane zjawisko. Wskazaną w tytule perspektywę transformacyjną rozumiem jakościowo i temporalnie. W wymiarze temporalnym okres transformacji datuje się symbolicznie od roku 1989, kiedy to obrady Okrągłego Stołu doprowadziły do pierwszych wolnych wyborów parlamentarnych, i który, jak się wydaje, dobiega obecnie końca. Transformacja ustrojowa to także jedna z głównych perspektyw analizy i wyjaśniania przemian polskiego społeczeństwa. Wielowymiarowe przeobrażenia społeczne dokonywały się w kontekście przejścia od ładu monocentrycznego do policentrycznego, od socjalizmu do demokracji oraz od gospodarki centralnie planowanej do kapitalizmu. Wydaje się, że wraz z ugruntowaniem się demokracji, co najmniej w wymiarze proceduralnym i instytucjonalnym, paradygmat transformacyjny traci na znaczeniu na rzecz wchodzenia w system globalnej gospodarki określanego mianem kapitalizmu postindustrialnego lub zglobalizowanego (Ziółkowski 2001: 18). Proces neoliberalnej globalizacji sprawił, że kluczem do władzy zaczęła być pozycja na światowych rynkach finansowych. Logika ekonomiczna powoduje, że istotnymi wymiarami władzy stają się rozmiar kapitału inwestycyjnego, rozwój produkcji, liczba filii firm za granicą, inwestycje w badania i rozwój (Beck 2005: 90). Zmiany dokonujące się w porządku ekonomicznym nie pozostały bez wpływu na porządek

społeczny. Urynkowienie relacji społecznych i procesów tożsamościowych to elementy charakterystyczne dla społeczeństwa konsumpcyjnego, wyznaczającego odmienne cele i wartości społeczne. Nalożenie się procesów transformacyjnych i globalizacyjnych powoduje ich radykalne przyspieszenie, co wywołuje określone konsekwencje w wymiarze społecznym. Miało to również niebagatelny wpływ na sferę polityki, której pozycja względem władzy ekonomicznej zdaje się słabnąć. Dodatkowo, obserwujemy nowe i dynamicznie rozwijające się zjawiska, jak mediatyzacja i personalizacja polityki oraz przechodzenie do tzw. postpolityki. Przyglądając się roli i znaczeniu polityki w życiu młodych ludzi, dwie wspomniane powyżej perspektywy będą dla mnie głównymi ramami odniesienia.

Sytuacja i położenie młodych – charakterystyka najważniejszych zmiennych

Zanim przejdę do opisu politycznego (nie) zaangażowania młodych osób chciałabym przedstawić wybrane zmienne dotyczące społecznego położenia kategorii młodzieży. Stanowią one będą tło dla prowadzonych analiz, jednocześnie poszerzając perspektywę badawczą o ważne zmienne kontekstowe. Spośród wielu czynników dla potrzeb niniejszego tekstu wybrałam pięć, moim zdaniem, niezwykle ważnych wymiarów: demografię, edukację, pracę, wartości oraz rysujące się perspektywy życiowe.

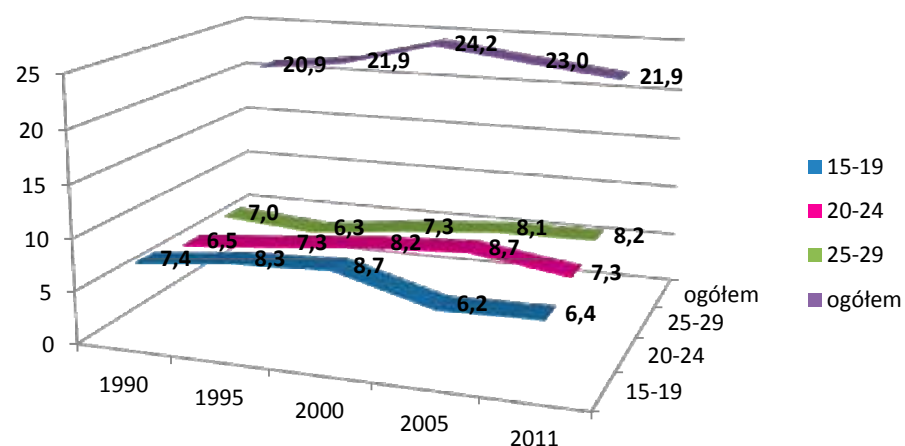
Młodzież postrzegana jest zazwyczaj w dwojakiej perspektywie: jako problem społeczny lub jako potencjał rozwojowy (Szafranec 2011: 11). By móc dokonać właściwej oceny, choćby w tak uproszczonym schemacie, należy zacząć od scharakteryzowania tej kategorii pod względem demograficznym.

Młodzi, rozumiani jako osoby w wieku 15–29 lat, stanowią 1/5 ogółu społeczeństwa polskiego¹. Najwyższe odsetki w rozpatrywanym okresie odnotowano w roku 2000, kiedy to młodzież stanowiła nawet 1/4 ogółu społeczeństwa. Od tego momentu obserwuje się systematyczny spadek udziału reprezentacji młodych. Największy spadek dotyka liczby osób w przedziale 15–19 lat, co z opóźnieniem przekłada się na spadek liczebności pozostałych kohort wiekowych. Niemniej jednak na tle pozostałych krajów członkowskich UE, Polska wypada pod tym względem „młodo”, bowiem średnia dla 27 krajów Unii z 2007 r. wynosi 19,5% (Youth in Europe 2009: 21). Wykres 1 ▼▼▼

Okres transformacji to czas niezwykle intensywnego wzrostu aspiracji edukacyjnych młodych osób, co związane było z wymogami stawianymi przez rynek pracy. Boom edukacyjny jaki przeżywa polski system szkolnictwa wyższego osiąga jedne z najwyższych wskaźników spośród krajów OECD (Education at a Glance 2009: OECD Indicators). Niestety nie pokrywa się to z możliwościami absorpcji tak wysokiego odsetka młodych z wyższym wykształceniem przez rynek pracy. Dodatkowym problemem staje się jakość otrzymywanego wykształcenia oraz dopasowanie kwalifikacji do potrzeb rynku pracy. Na wykresie poniżej przedstawione zostały oczekiwania młodzieży, co do przyszłego poziomu wykształcenia. Jak można zauważyć przez ostatnie 20 lat systematycznie rosło zainteresowanie studiami wyższymi (z 25% w 1990 r. do 69% w 2008 r.), mało natomiast pozostałymi formami kształcenia. Wykres 2 ▼▼▼

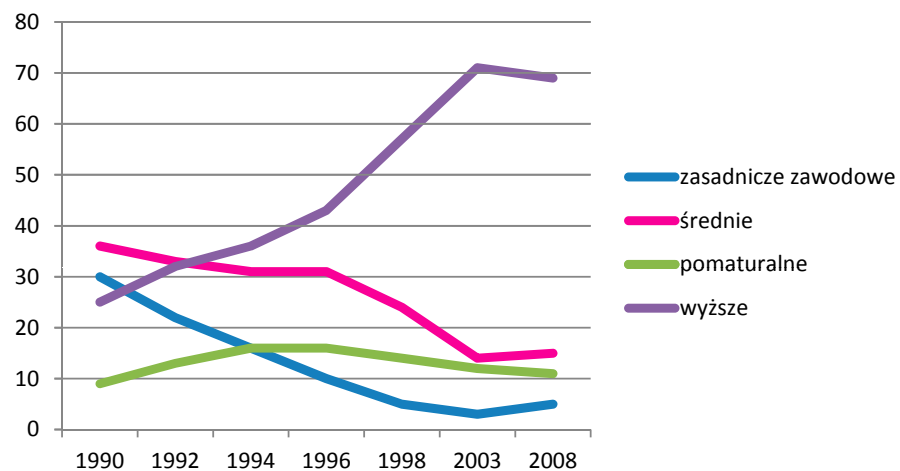
1 Dane z 2005 r. wyjątkowo objęły grupę 16–19 lat. Wynika to z innego podziału grup wiekowych przyjętego w roczniku statystycznym z 2006 r.

Wykres 1. Udział młodzieży w ogóle społeczeństwa (w %)



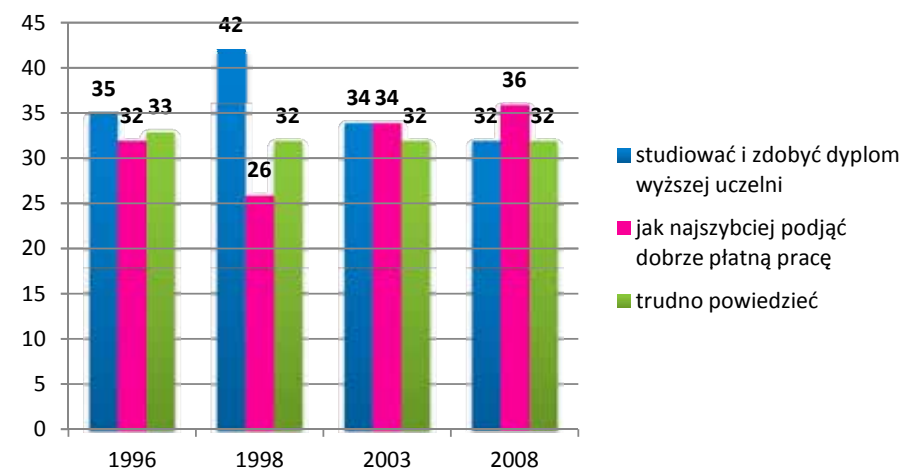
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS pochodzących z małych roczników statystycznych 2000, 2001, 2006, 2012

Wykres 2. Jakie będziesz miał wykształcenie za 10–15 lat? (w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS: *Plany, dążenia i aspiracje życiowe młodzieży '94, '96, '99; Młodzież 2003; Młodzież 2008*

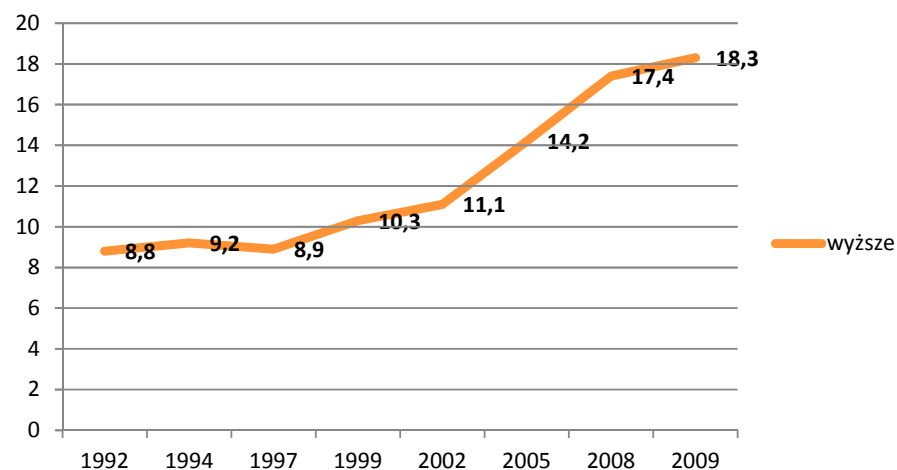
Wykres 3. Czy, Twoim zdaniem, młodym ludziom w Polsce bardziej opta się: (w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS: *Plany, dążenia i aspiracje życiowe młodzieży '96, '99; Młodzież 2003; Młodzież 2008*

Nieco inaczej przedstawiają się deklaracje młodych, kiedy zadano im pytanie o wybór pomiędzy studiowaniem a pracą zarobkową. Po roku 1998 powoli, ale spada zainteresowanie studiami na wyższej uczelni, na rzecz jak najszybszego podjęcia pracy zawodowej, co zapewne łączy się ze zmianą sytuacji gospodarczej w kraju i powolnym załamywaniem się mitu o awansie przez edukację. Niepokojące są wysokie odsetki dla odpowiedzi „trudno powiedzieć”, co może wskazywać na dezorientację młodego pokolenia w kontekście tak zasadniczej decyzji. W miarę symetryczny rozkład dla wszystkich odpowiedzi może być także spowodowany chęcią łączenia przez młodzież studiów z pracą zarobkową, co staje się coraz częstszą strategią młodych wobec wymogów współczesnego rynku pracy, a co nie zostało ujęte w możliwych do wyboru odpowiedziach. Wykres 3 ▲▲▲

Zgodnie z danymi, które przedstawia wykres 4, wykształcenie wyższe stało się jednym z najbardziej wymiernych wymiarów awansu społeczeństwa polskiego w okresie transformacji. W ciągu 17 lat liczba osób z wyższym wykształceniem wzrosła o prawie 10 punktów procentowych, co oznacza, że blisko 1/5 społeczeństwa legitymuje się dyplomem uczelni wyższej. Wykres 4 ▼▼▼
Przejście ze sfery edukacji do sfery pracy jest kluczowym procesem dla młodego człowieka. Od efektów tego procesu zależy samodzielność finansowa, możliwość realizacji aspiracji i planów – życiowych i zawodowych (kupno mieszkania, założenie własnej rodziny). Praca to nie tylko źródło dochodów, ale również źródło satysfakcji i możliwości osobistego rozwoju. Jest ona źródłem niezależności i autonomii w podejmowaniu samodzielnych decyzji życiowych. Praca jest jednym z warunków osiągnięcia statusu osoby dorosłej. Brak

Wykres 4. Osoby z wyższym wykształceniem (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS pochodzących z Rocznika demograficznego 2010; H. Domański, *Merytokracja w zasadach dystrybucji wynagrodzeń w latach 1982–2005*, [w:] tenże (red.), *Zmiany stratyfikacji społecznej w Polsce*, IFiS PAN, Warszawa 2008

zatrudnienia powoduje przedłużenie okresu zawieszenia i zależności, uniemożliwia zaspokojenie podstawowych potrzeb, prowadząc do możliwości społecznego wykluczenia (Szafraniec 2011: 135). Warto wobec tego przyjrzeć się wskaźnikom obrazującym sytuację młodych Polaków na rynku pracy.

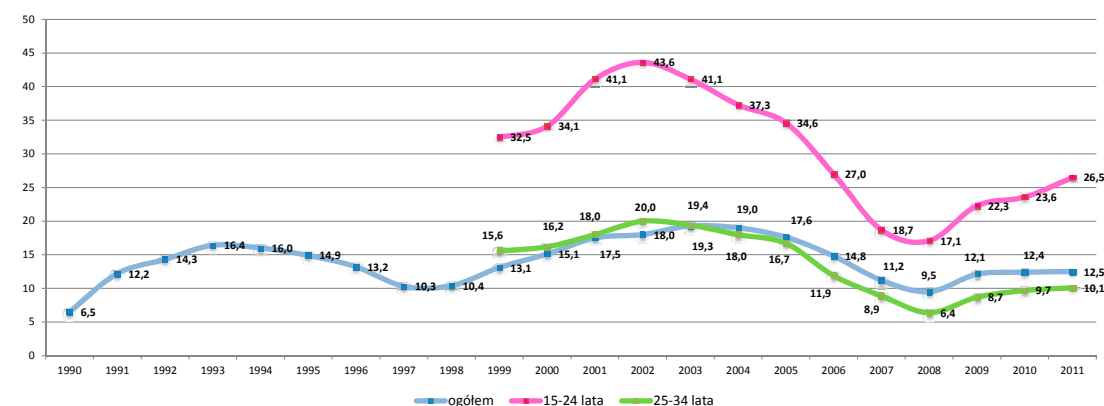
Pierwszym rozpatrywanym przeze mnie wskaźnikiem jest stopa bezrobocia. Na poniższym wykresie przedstawione zostały trzy wymiary tego wskaźnika: stopa bezrobocia dla ogółu społeczeństwa w latach 1990–2011 oraz dla osób w wieku 15–24 i 25–34 lata w przedziale 1999–2011. Najlepiej w zaprezentowanym kontekście radzą sobie osoby w przedziale 25–34 lata, co potencjalnie związane jest z wyższym poziomem wykształcenia oraz dłuższym stażem pracy, które to czynniki są jednymi z najważniejszych dla pracodawców. Należy zaznaczyć jednak, że po okresie

spadku bezrobocia w tej grupie w latach 2002–2008, od czasu kryzysu finansowego z 2008 r. przybywa osób bezrobotnych. Najwyższe bezrobocie występuje w grupie osób 15–24 lata, gdzie w chwili obecnej ponad 1/4 pozostaje poza zatrudnieniem.

Wykres 5 >>>

Współczynnik aktywności zawodowej (pracujący i poszukujący pracy), dla kategorii wiekowej 15–34 lata wynosi w Polsce 60,7%, zaś nieaktywni (nie pracujący i nie poszukujący pracy) stanowią 39,3%. Taki poziom wskaźników aktywności/bierności zawodowej sytuuje polską młodzież poniżej przeciętnej dla 27 krajów UE (Szafraniec 2011: 146–147). Wykres 6 i 7 (s. 116)

Spśród zestawu różnorodnych wartości najwyższe miejsca w hierarchii młodych ludzi zajmują niezmiennie udane życie rodzinne oraz miłość i przyjaźń. O ile życie rodzinne od początku lat 90. cieszy się

Wykres 5. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

podobnym poziomem wskazań, o tyle „popularność” drugiej z wymienionych wartości systematycznie rośnie. W chwili obecnej, dla połowy młodych ludzi są to wartości najistotniejsze w życiu. Kolejne miejsca okupują wartości związane z pracą i dobrami materialnymi. Warto zwrócić uwagę, że powoli rośnie zainteresowanie młodych ludzi karierą zawodową oraz wysoką pozycją materialną (blisko 1/3 badanych wskazała na te właśnie wartości). Natomiast, systematycznie spada udział wskazań dla „ciekawej, zgodnej z zainteresowaniami pracy”, co może wiązać się z coraz częstszą koniecznością podjęcia jakiegokolwiek pracy przez młode osoby (por. Szafraniec 2011: 157). Poza polem zainteresowania młodzieży w kontekście życiowych celów znajduje się działalność polityczno-gospodarcza. Przez niemal 20 lat żadna z tych dwóch możliwości nie cieszyła się wskazaniem wyższymi niż 2%. Wykres 8 >>>

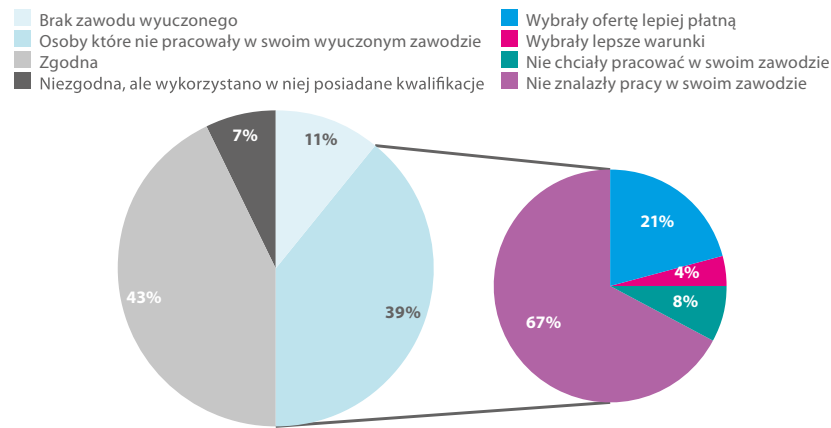
Na koniec chciałabym odnieść się do ocen młodzieży w dwóch wymiarach – kierunku, w jakim zmierza nasz kraj oraz potencjału młodego pokolenia. Ocena

perspektyw dla Polski ulega radykalnemu załamaniu w oczach młodych ludzi. Zaledwie 9% badanych w 2010 r. uznało, że sytuacja zmierza w dobrym kierunku, natomiast 2/3 młodzieży wskazuje, że Polska zmierza w złym kierunku. Najbardziej optymistycznie sytuację w Polsce młodzi ocenili w 1990, co jak można przypuszczać związane było z początkowymi nadziejami pokładanymi w zmianie systemu oraz 1998 r., co może mieć związek z kondycją gospodarczą kraju – jest to bowiem czas najniższych wskaźników bezrobocia. Wydaje się, że podobnie przedstawia się obecna sytuacja, kiedy światowy kryzys gospodarczy powodujący wzrost bezrobocia, spadek PKB, czy wzrost inflacji, przekłada się na pesymistyczne oceny co do przyszłości kraju.

Wykres 9 >>>

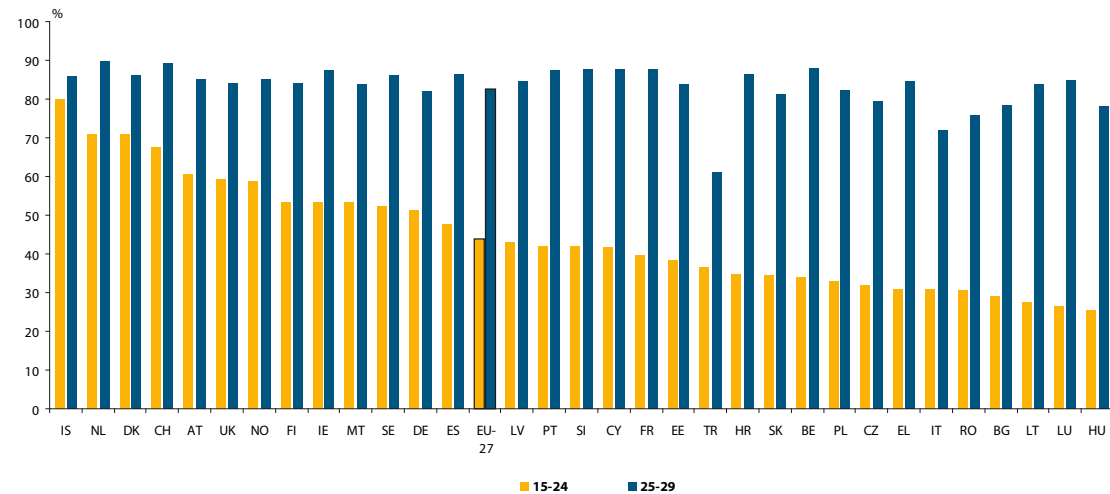
Optymistycznie natomiast przedstawia się samoocena młodych. W przekonaniu większości są pokoleniem, przed którym stoi szansa na lepsze życie niż miało pokolenie rodziców. Przekonanie o tym systematycznie rośnie (poza załamaniem w roku 2003 i lekkim spadkiem w 2010). Coraz

Wykres 6. Młodzi w wieku 15–34 lata wg aktywności ekonomicznej



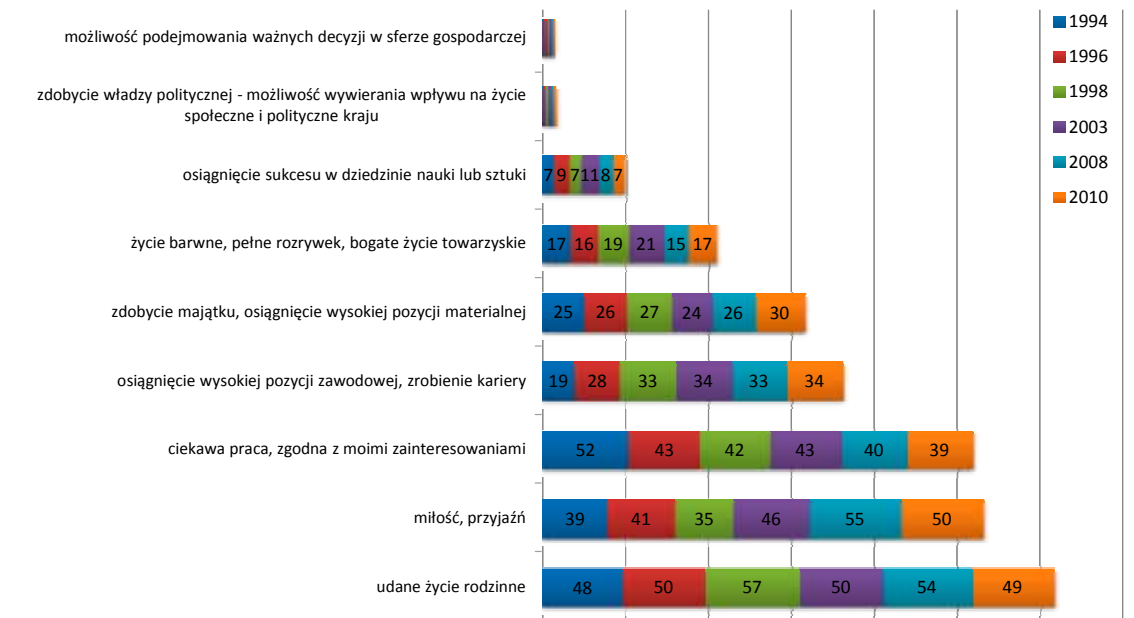
Źródło: Wejście ludzi młodych na rynek pracy, GUS, luty 2010, za: *Młodzi 2011*, s. 146

Wykres 7. Poziom aktywności zawodowej wśród młodszych i starszych kategorii wiekowych młodzieży – kraje UE (2007)



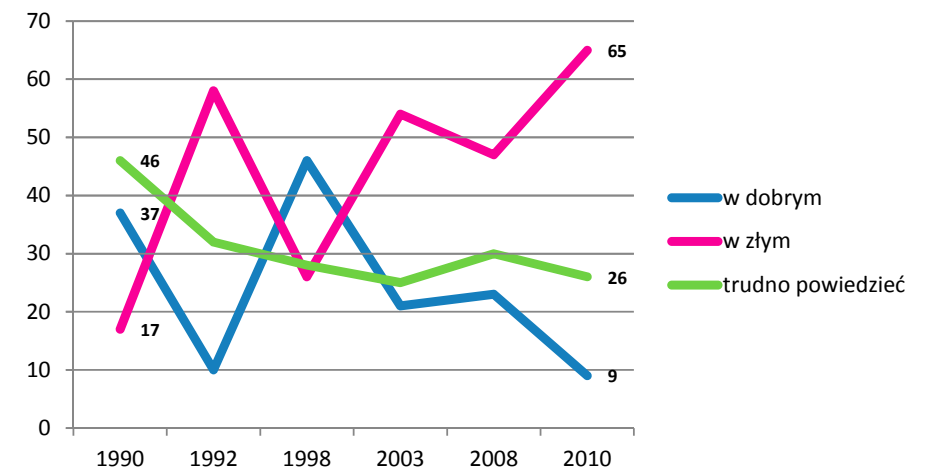
Źródło: *Youth in Europe*, 2009, s. 104–105

Wykres 8. Najważniejsze cele i dążenia życiowe młodzieży (w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS: *Młodzież 2003*; *Młodzież 2008*; *Młodzież 2010*

Wykres 9. W jakim kierunku zmierza sytuacja w kraju? (w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS: *Młodzież '92*; *Młodzież 2003*; *Młodzież 2008*; *Młodzież 2010*

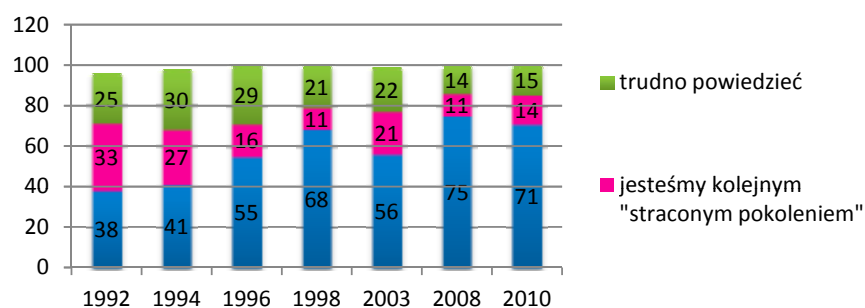
mniejszy odsetek młodzieży postrzega siebie w kategoriach „straconego pokolenia”. Pomimo negatywnej oceny sytuacji w kraju, młodzi wierzą w swoją generację.

Wykres 10 ▾▾▾

Być może wynika to z faktu, iż określenie „stracone pokolenie” jest nieco

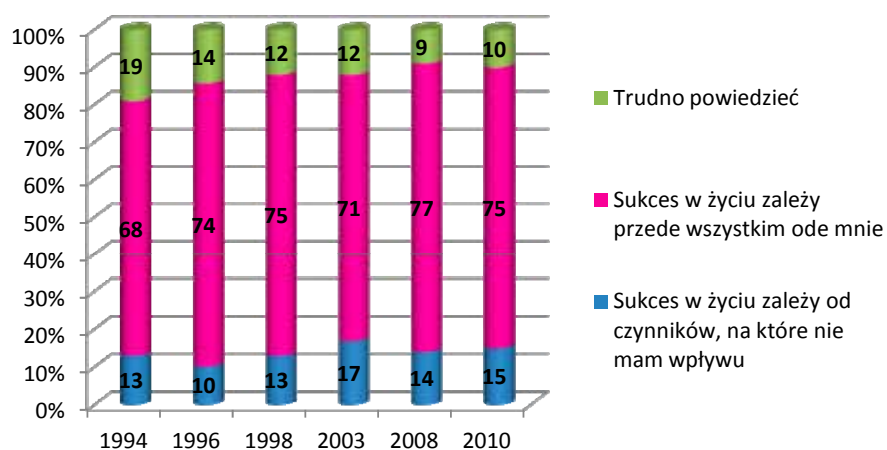
stygmatyzujące, stąd ucieczka młodych od takiej autodefinicji. Z drugiej strony wpływ na wzrost odsetka osób wierzących we własną generację, może być pochodną systematycznie rosnącego indywidualizmu wśród młodych, co obrazuje poniższy wykres. Wykres 11 ▾▾▾

Wykres 10. Czy uważasz, że... (w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS: *Młodzi '92*; *Młodzi 2003*; *Młodzi 2008*; *Młodzi 2010*

Wykres 11. Które z pary podanych niżej stwierdzeń jest Ci bliższe? (w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS: *Plany, dążenia i aspiracje życiowe młodzieży 1996*; *Młodzi 2010*

Podsumowując położenie społeczno-ekonomiczne młodzieży, należy wskazać na dwie pozytywne tendencje. Pierwszą jest nadrobienie z nawiązką edukacyjnych zaległości, które znajdują wyraz w niebagatelnym wzroście liczby studentów i osób z wyższym wykształceniem. Drugiej upatruję w niemającej wierze młodego pokolenia we własne możliwości, co może stanowić, przynajmniej na jakiś czas, zabezpieczenie przed negatywnymi skutkami kryzysu gospodarczego. Niestety należy odnotować także negatywne zjawiska, których ofiarami padają osoby młode. Wysokie kwalifikacje i wykształcenie nie gwarantują już w każdym przypadku sukcesu zawodowego i materialnego. Bezrobocie staje się problemem również w grupie osób dobrze wyedukowanych – co dziesiąta osoba ma trudności ze znalezieniem zatrudnienia. Jeszcze gorzej rysuje się sytuacja osób młodszych. Do 24 roku życia, co czwarty młody obywatel pozostaje bez pracy. Poziom aktywności zawodowej młodych sytuuje się poniżej średniej dla krajów Unii Europejskiej. Zapewne sytuacja osobista przekłada się na negatywne oceny sytuacji w kraju. Wskaźniki pesymizmu młodych są najwyższe od 20 lat. Wydaje się, że to jeden z najtrudniejszych momentów dla młodzieży od początku transformacji.

Postawy młodych wobec polityki

Po nakreśleniu położenia społeczno-ekonomicznego młodzieży oraz jej orientacji aksjologicznych, planów i aspiracji, chciałabym przejść do omówienia stosunku młodych ludzi do szeroko rozumianej polityki. Postawy młodzieży wobec zagadnień życia politycznego przedstawię w trzech wymiarach: (1) wiedzy/zainteresowania/orientacji, (2) zaangażowania emocjonalnego/oceny/zaufania, (3) działania/zachowania. Zaprezentowane dane to próba przyjrzenia się trendom lub ewentualnym zmianom, jakie zachodziły

w okresie transformacji w obszarze postaw młodych względem polityki. Z uwagi na charakter niniejszego opracowania zaprezentowane zostaną tu dane ogólnej natury, których pogłębiona analiza wymagałaby dodatkowych zmiennych. Tekst stanowi punkt wyjścia do dalszych analiz.

Analiza współczesnej polskiej młodzieży w kontekście przejawianych przez nią postaw politycznych dostarczyć może cennych i istotnych informacji, co do dalszego kierunku modernizacji politycznej kraju. Ich poglądy, oceny, zainteresowanie, wiedza i zaangażowanie stają się probierzem postaw przyszłych wyborców, a także bardziej czynnych uczestników życia politycznego. To także sprawdzian dla polityków, legitymizacji ich programów oraz języka.

Wiedza/zainteresowania/orientacje polityczne

Pierwszy z wymiarów postaw charakteryzowany jest przez trzy zmienne: poziom zainteresowania polityką, poziom wiedzy o demokracji oraz deklarowane poglądy polityczne. W większości wskazań młodzieży odnośnie poziomu zainteresowania polityką zauważalne są dość znaczące wahania na przestrzeni ostatnich dwudziestu lat. Na stałym, bardzo niskim poziomie, utrzymywała się liczba młodych wykazujących bardzo duże zainteresowanie. Podobnie kształtują się wskazania dla „dużego zainteresowania”, które od 1989 r. deklaruje co dziesiąty młody człowiek. Młodzi ludzie najczęściej deklarują średni poziom zainteresowania sprawami polityki. W chwili obecnej 40% młodych twierdzi, że śledzi jedynie główne wydarzenia. Najczęściej odpowiedź ta była wybierana w roku 1990 i 1996. Ponad ¼ młodzieży (podobnie jak w roku 1992) kompletnie nie interesuje się polityką. Odsetek ten notował systematyczny wzrost

od roku 1996 (łącznie o 14 punktów proc.). Dalsza 1/5 wykazuje zaledwie nikłe zainteresowanie. Obecnie, większość młodych ludzi zalicza się do dwóch kategorii – średnio (40%) bądź co najwyżej znikomo (44%) zainteresowanych polityką. Zaledwie co siódma młoda osoba przejawia wysokie zainteresowanie. Wykres 12 ▽▽▽

Drugą zmienną służącą za wskaźnik poziomu wiedzy, jest ocena normalnych i nienormalnych dla demokracji zjawisk. Młodzi za najbardziej typowe dla ustroju demokratycznego uznają szeroki zakres ingerencji mediów w sprawy publiczne oraz długotrwałe dyskusje w Sejmie, choć w tym pierwszym przypadku należy zaznaczyć znaczący spadek aprobaty (aż o 21 punktów od 2003 r.), co może świadczyć o spadku poziomu zaufania dla tej instytucji. Od 1998 r. coraz mniej osób za normalne

uznaje spory między partiami (łącznie o 22 punkty). Natomiast wyłącznie 1/4 młodzieży za normalne zjawiska uważa pluralizm informacyjny oraz spory pomiędzy najważniejszymi organami państwowymi. Aprobata dla obu tych zjawisk systematycznie spadała od lat 90. Zmiany te mogą wiązać się ze spadkiem akceptacji dla świata polityki i mediów, który nie wskazuje jednoznacznych rozstrzygnięć, a wymaga od obywatela by na podstawie różnych źródeł i palety możliwości dokonywał własnych wyborów. W kontekście zaostrzających się sporów politycznych może być to również wyrazem braku aprobaty dla agonistycznego charakteru debaty publicznej. Powinno to natomiast budzić niepokój w wymiarze edukacyjnym – wraz ze stabilizowaniem się demokracji spada poziom wiedzy o tym, co dla niej charakterystyczne. Wykres 13 ▸▸▸

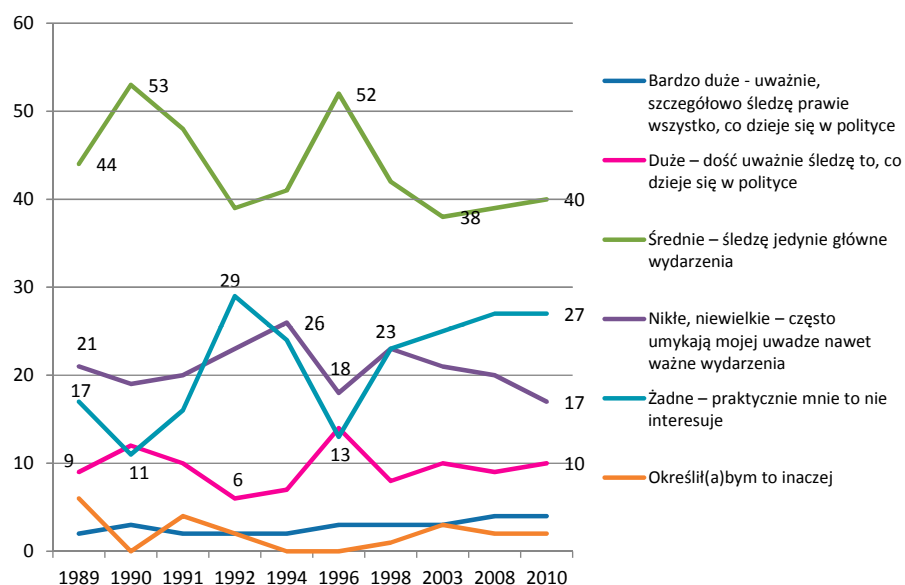
Zgodnie z deklaracjami, 2/3 młodych ludzi nie potrafi określić swojej orientacji politycznej na osi lewica – prawica. Od połowy lat 90. odsetek ten rósł, spadając natomiast odsetki osób potrafiących wskazać swoją identyfikację polityczną. Najwięcej młodych w roku 1996 (1/4 badanych) utożsamiało się z poglądami prawicowymi. Identyfikacja prawicowa wciąż, choć nieznacznie (o około 2–4 punkty), przeważa nad lewicową i centrową. Niemniej jednak w roku 2010 jedynie 1/3 młodych ludzi miała określone poglądy polityczne. Wykres 14 ▽▽▽

polityczne w postaci ocen oraz poziomu zaufania. W ramach tak pomyślanego obszaru istotne były dla mnie odpowiedzi na pytania o stosunek do demokracji, ocenę polityków i partii politycznych. Jak można wnioskować z poniższego wykresu demokracja jako najlepsza forma sprawowania władzy największym poparciem cieszyła się w roku 1998 (38%). Wydaje się, że krzywa poparcia dla demokracji jest wprost proporcjonalna do sytuacji gospodarczej kraju. Krzywa poparcia spada w okresach kryzysów ekonomicznych (lata 2003 i 2010), natomiast rośnie kiedy Polska notowała wzrost gospodarczy (lata 1998 i 2008). W chwili obecnej jedynie co czwarty młody człowiek uważa, że demokracja to najlepszy ustrój. Od 2003 r. systematycznie rośnie odsetek zdezorientowanej młodzieży (36%). Powodem takiego stanu

Zaangażowanie emocjonalne/oceny/zaufanie

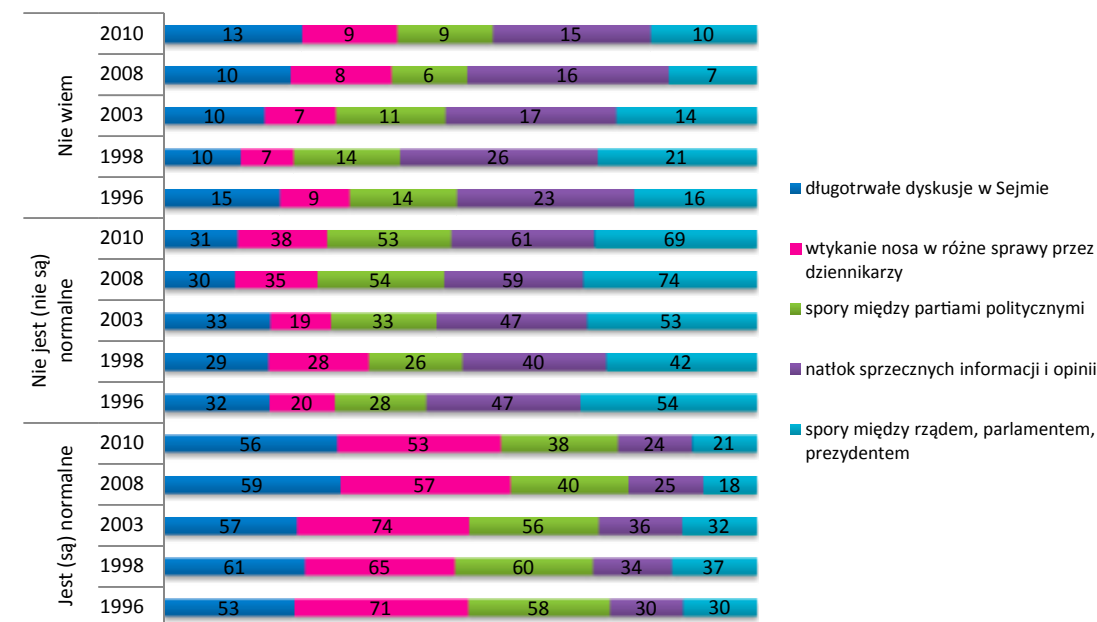
Drugim wymiarem analizy uczyniłam przejawy zaangażowania emocjonalnego w życie

Wykres 12. Jak określił(a)byś swoje zainteresowanie polityką? (w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS: *Młodzież o polityce 1994; Młodzież 2010*

Wykres 13. Jak sądzisz, czy w ustroju demokratycznym jest (są) normalne czy też nie jest (nie są) normalne (w %)



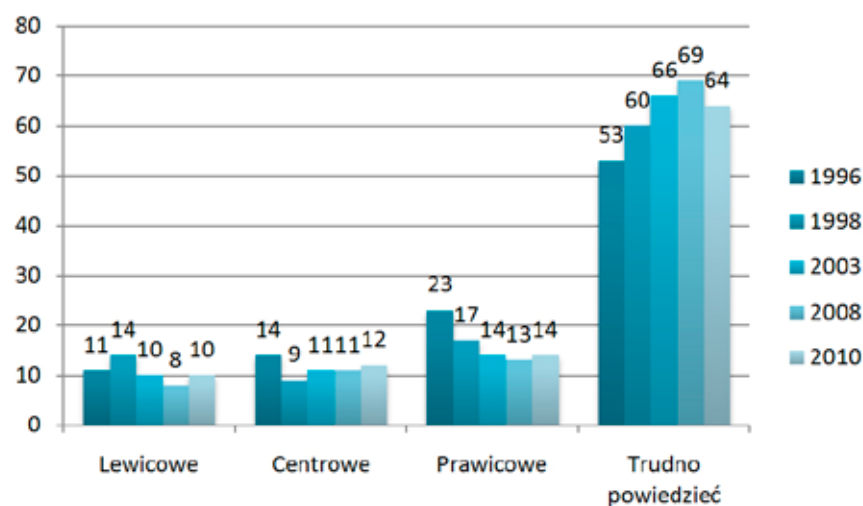
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS: *Młodzież 2010*

rzeczy może być fakt czysto generacyjny, do głosu dochodzą roczniki, które nie pamiętają okresu PRL, a demokracja wydaje się oczywistością. Innym powodem może być brak wiedzy, który powoduje że trudno młodym odróżnić demokrację od innych form sprawowania władzy. Spada natomiast liczba osób, które deklarowały, iż forma rządów nie ma znaczenia dla indywidualnej biografii. Obecnie taki pogląd deklaruje co siódmy badany (15%). Wykres pozwala na obserwację jeszcze jednej istotnej tendencji – zależności odwrotnie proporcjonalnej między krzywą poparcia dla demokracji, a krzywą poparcia dla innych form rządzenia. Wzrost poparcia dla demokracji wiąże się ze spadkiem akceptacji dla rządów niedemokratycznych i odwrotnie, kiedy spada poparcie dla demokracji, rośnie dla innych form sprawowania władzy. Obecnie aż 1/5 (21%) uczniów uważa, że rządy niedemokratyczne mogą być bardziej pożądane.

Wobec tak zarysowanego stosunku do demokracji a szczególnie wzrostu

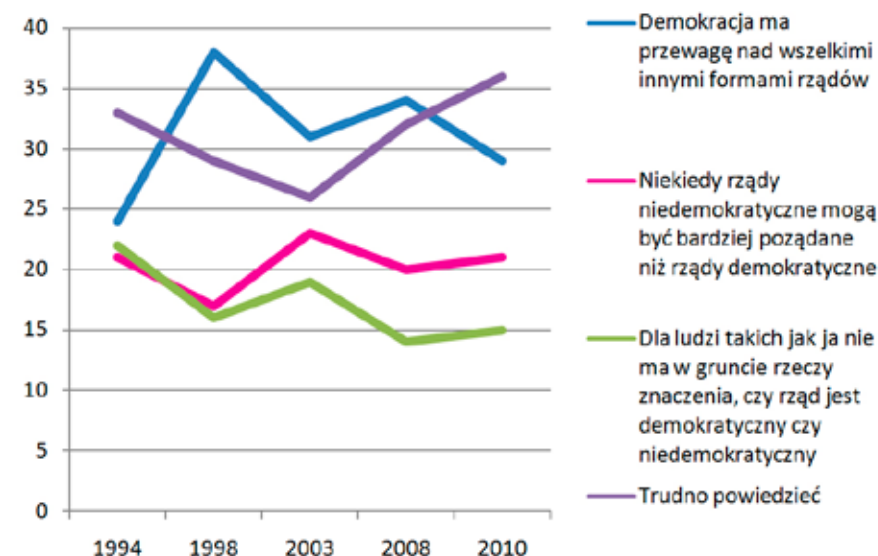
zainteresowania innymi formami rządów, warto przyrzeć się wynikom zadowolenia z funkcjonowania demokracji. Być może spadek zaufania do demokracji spowodowany jest brakiem satysfakcji z jej działania i efektów. Wyniki przedstawione na wykresie 16 zdają się potwierdzać przypuszczenia. Aż 61% młodzieży jest niezadowolonych ze sposobu funkcjonowania demokracji w naszym kraju i tendencja ta utrzymuje się na stałym poziomie od połowy lat 90. Wyjątkiem, nie po raz pierwszy, był rok 1998, kiedy to odsetek osób zadowolonych z demokracji (40%) przewyższył odsetek osób niezadowolonych (36%) i nie potrafiących określić jednoznacznie swojego stosunku do funkcjonowania demokracji (24%). Utrzymujący się niski poziom legitymizacji dla demokracji w Polsce wśród młodych (około 1/4) powinien budzić niepokój, ponieważ może stać się podstawą dla wielu negatywnych decyzji młodych osób w przyszłości (np. emigracja, bunt). Wykresy 15, 16 >>>

Wykres 14. Deklarowane poglądy polityczne (w %)



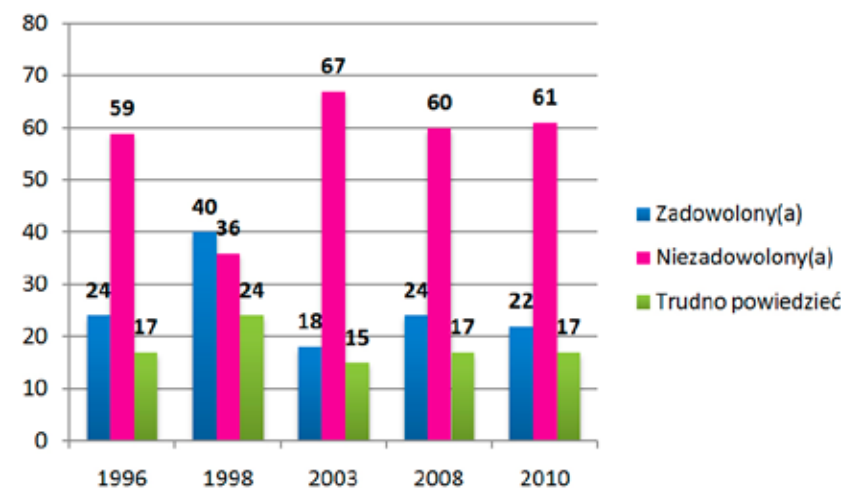
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS: *Młodzież o polityce i demokracji 1996; Młodzież 2010*

Wykres 15. Stosunek do demokracji (w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS: *Młodzież o polityce 1994; Młodzież 2010*

Wykres 16. Zadowolenie ze sposobu funkcjonowania demokracji w Polsce (w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS: *Młodzież o polityce i demokracji 1996; Młodzież 2010*

Kolejne pytania dotyczyły jakościowych ocen poszczególnych aspektów i reguł demokracji w Polsce. Obrazować będą to dwa zestawy pytań, które były zadawane młodym ludziom przez CBOS – pierwszy moduł dotyczy lat 1989–1996², drugi przedziału 1998–2010. W latach 90. aspekty oceniane przez badaną młodzież dotyczyły równości szans, przestrzegania swobód obywatelskich, wpływu obywateli na władzę, czy istnienia tolerancji i opozycji. Najważniejsza jakościowa różnica jaką można zaobserwować w opiniach młodych osób dotyczy demokratycznego sprawowania władzy. W roku 1989 na spełnienie w Polsce tego kryterium wskazywało zaledwie 25% osób, podczas gdy rok później odpowiedź tą wybrało aż 66% młodych (wzrost o 41 punktów!), co ewidentnie łączyło się ze zmianą polityczną, której efektem było przeprowadzenie w 1990 r. pierwszych wolnych i demokratycznych wyborów w Polsce. Od tego momentu przez lata 1991, 1992, 1994 następował spadek dla tego wskazania. Po raz kolejny wzrost nastąpił w roku 1996 (o 11 punktów). W tym momencie ponad połowa młodzieży uznawała, że władza sprawowana jest w sposób demokratyczny. O istnieniu silnej opozycji politycznej przekonana była na początku prawie połowa młodych obywateli, natomiast na przestrzeni siedmiu kolejnych lat pogląd ten fluktuował. Raz spadając do poziomu 31%, by w kolejnym badaniu wzrosnąć do 38%, co być może spowodowane było dość często zmieniającymi się ekipami rządowymi na początku lat 90. W przypadku oceny tolerancji światopoglądowej największymi

2 Należy zaznaczyć, że w badaniu z roku 1992 nie zostały zadane pytania, o istnienie silnej opozycji, różnice w poglądach politycznych obywateli oraz gwarancję przyzwoitego standardu życia.

optymistami byli młodzi w roku 1990, kiedy aż 74% badanych uznało ją za realnie występujące zjawisko. W porównaniu z rokiem poprzednim odnotowano skokowy wzrost o 19 punktów. W późniejszych badaniach coraz mniej osób deklarowało przestrzeganie tej zasady w naszym kraju. W roku 1996 co drugi badany był przekonany o tym fakcie. Więcej uczniów przekonanych było natomiast o respektowaniu swobód obywatelskich. Tu również dało się zauważyć znaczący wzrost porównując badania z lat 1989 i 1990 – o 24 punkty! W późniejszych odśłonach, o przestrzeganiu swobód przekonanych była co najmniej połowa badanych, osiągając w ostatnim badaniu poziom 63%. Gorzej przedstawiają się dane dotyczące wpływu obywateli na władzę. W opinii młodych ludzi po raz kolejny przetłomowy okazał się rok 1990, gdy prawie połowa badanych (46%) czuła, że ma wpływ na podejmowane decyzje polityczne. W następnych czterech latach młodzi ludzie deklarowali, że mają coraz mniejszy wpływ na władzę, dopiero rok 1996 przyniósł wzrost tego wskaźnika do poziomu 39%. Natomiast, pomimo zmiany systemu, nie zmieniło się radykalnie przekonanie młodych osób, co do równości szans. Pomimo, iż w roku 1990 daje się zaobserwować znaczące wzrosty – o 19 punktów dla równości niezależnie od pochodzenia i o 10 dla równości niezależnie od statusu materialnego, to we wszystkich kolejnych badaniach ¾ młodzieży wskazywało, że zarówno pochodzenie społeczne, jak i sytuacja materialna zdecydowanie różnicują szanse życiowe bez względu, czy mamy do czynienia z socjalizmem, czy kapitalizmem. Pochodzenie w PRL stanowiło niezwykle ważny czynnik ideologiczny (choćby kwestia tzw. punktów za pochodzenie ułatwiających dostanie się na

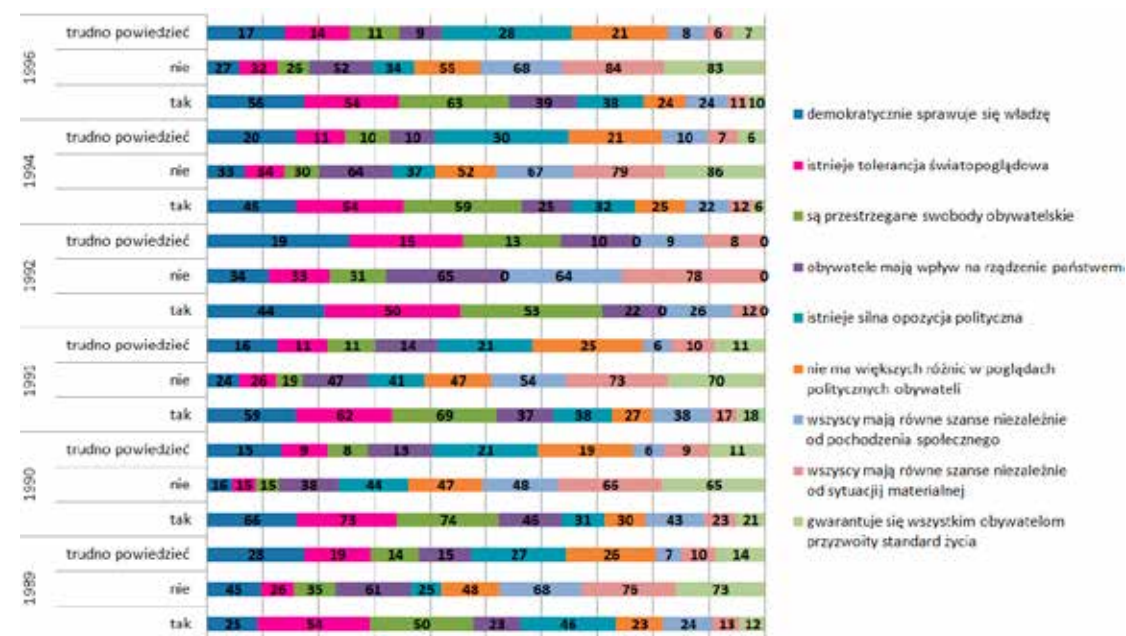
wyższe uczelnie), stąd być może znacznie większa nadzieja na zminimalizowanie tych różnic w kontekście nowego ustroju. Podobnie kształtuje się ocena gwarancji przez ustrój przyzwoitego standardu życia. Według badanych żadna formacja nie daje takich gwarancji.

Wiele z owych radykalnych przetłomów obserwowanych w roku 1990 na poziomie deklaracji młodych osób często zapewne opartych było na nadziejach związanych z nowym ustrojem. Wraz z upływem czasu i „krzepnięciem” demokracji optymizm w niektórych aspektach stawał się bardziej umiarkowany, co również jest zauważalne w wynikach badań. Wykres 17 ▽▽▽

W latach 1998–2010 w pytaniach przeważały kwestie dotyczące partii politycznych i polityków, choć znalazły się również pytania o wpływ obywateli na rzeczywistość

polityczną. W porównaniu z poprzednimi wynikami, młodzi obywatele czują się znacznie bardziej podmiotowi. Ponad ⅓ zdecydowanie bądź raczej zgadza się ze stwierdzeniem, iż przeciętny obywatel ma wpływ na to, co robi rząd. Podobnie oceniają możliwość rzeczywistego wyboru podczas głosowania – ⅓ zdecydowanie lub raczej się zgadza z takim stwierdzeniem. Oceny, jakie młodzi ludzie wystawiają politykom i partiom nie napawają optymizmem. Od 2003 r. zdecydowana większość młodych (87%) uważa, że politycy dbają jedynie o własną karierę, natomiast systematycznie maleje wiara młodych, że politykom chodzi o dobro wspólne (z 27% w 1998 r. do 16% w 2010). Systematycznie rośnie przekonanie uczniów, że partie zainteresowane są wyłącznie zdobywaniem poparcia a nie realnymi potrzebami

Wykres 17. Czy Twoim zdaniem w naszym kraju (w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS: *Młodzież o polityce i demokracji 1996*

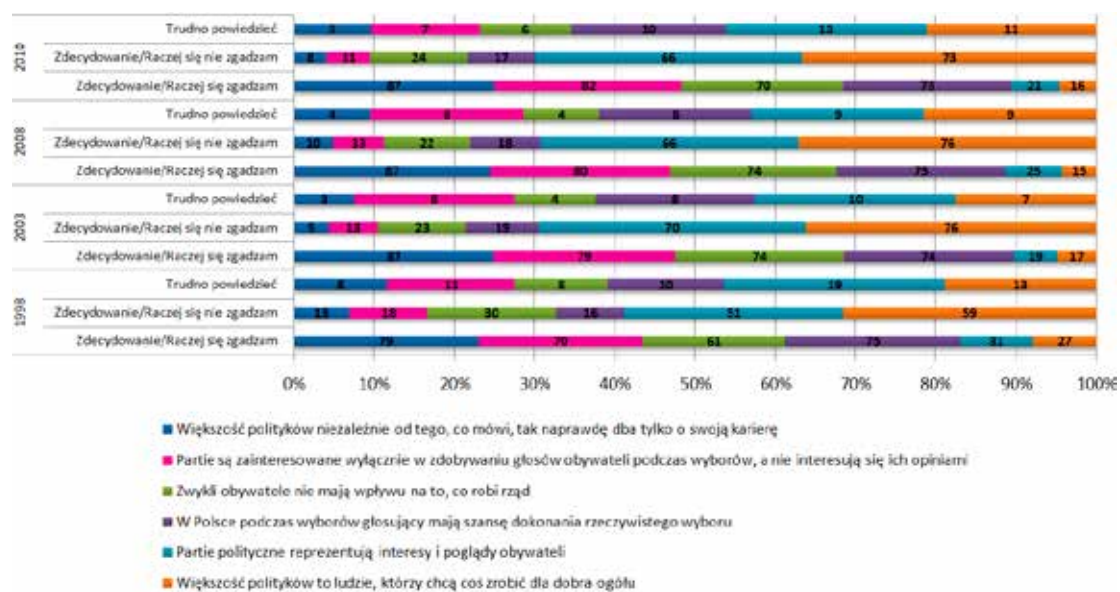
wyborców. W 1998 r. przekonanych o tym fakcie było 70% badanych, zaś dwanaście lat później aż 82%. Głównym zajęciem partii politycznych jest walka o „stołki” i korzyści osobiste przywódców. Można stwierdzić, że klasa polityczna nie zdała w oczach młodych egzaminu z demokracji i źle pełni swoją rolę. Wykres 18 ▽▽, wykres 19 ▷▷

Działania/zachowania polityczne

Na trzeci wymiar postaw składają się aktywne przejawy działań i zachowań politycznych, w tym przypadku sympatie polityczne, udział w wyborach do samorządu szkolnego, przynależność do stowarzyszeń, czy frekwencja wyborcza. Warto sprawdzić, czy negatywne postrzeganie sfery polityki przekłada się na realne działania i zachowania młodych

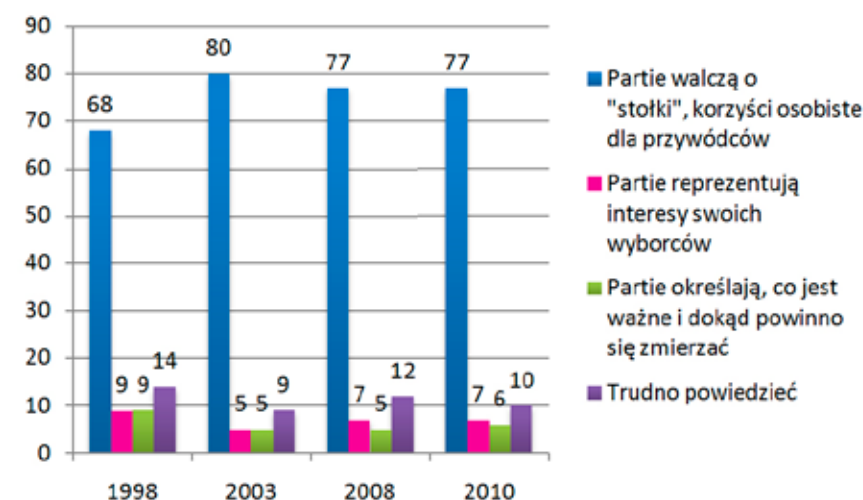
ludzi. Pierwszym możliwym sprawdzianem aktywności parapolitycznej jest udział uczniów w wyborach do samorządu szkolnego. Jest to poniekąd także sprawdzian dla edukacji obywatelskiej. W większości szkół istnieje samorząd, natomiast różnie oceniana jest jego rola. Prawie połowa uczniów wskazała, że samorząd ma wiele do powiedzenia, natomiast równie liczna grupa stwierdziła, że ma on niewiele do powiedzenia. Kolejne 13% przyznaje, że samorząd nie ma żadnego znaczenia. Wskaźniki te utrzymywały się na zbliżonym poziomie przez całą dekadę 1998–2008. Niestety prawie połowa badanych uczniów nigdy nie brała udziału w takich wyborach, pomimo iż odsetek ten zmalał od 1998 r. Zaledwie co czwarty uczeń przyznaje, że zawsze brał udział w wyborach, a kolejne

Wykres 18. Czy zgadzasz się czy też nie zgadzasz z następującymi opiniami? (w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS: Młodzież 2010

Wykres 19. Czym zajmują się istniejące w Polsce partie polityczne? (w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS: Młodzież 2010

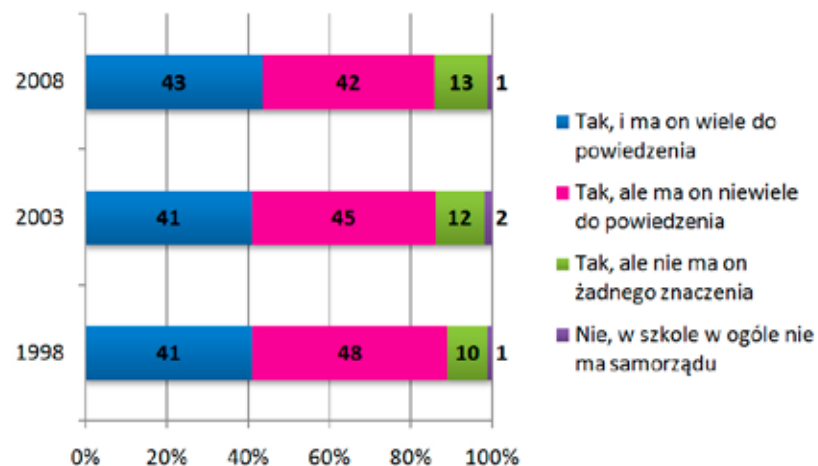
26%, że nieregularnie. Fasadowość samorządu szkolnego bądź marginalizowanie jego roli może być zabiegiem niebezpiecznym, utrwalającym w młodych osobach przekonanie o braku wpływu na rzeczywistość. Samorząd szkolny to ważne narzędzie socjalizacji obywatelskiej i politycznej. Brak jego efektywnego wykorzystania może w przyszłości przekładać się na poczucie braku podmiotowości i wykształcić nawyk bierności wyborczej. Wykresy 20, 21 ▽▽

Młodzi ludzie w zdecydowanej większości nie chcą stać się członkiem żadnej partii politycznej. Dla ponad 2/3 taki wybór w ogóle nie wchodzi w grę. Zaledwie, co dziesiąty uczeń dopuszcza taką możliwość, 1/5 pozostaje niezdecydowana w tej kwestii. CBOS prowadząc systematyczne badania, od roku 1990 pytał młodzież o to, jak wyobraża sobie przyszłość i swoje w niej miejsce za 10–15 lat. Zaledwie 2–3% młodych osób widziało siebie w organizacji społecznej lub politycznej. Taki stan utrzymywał się przez

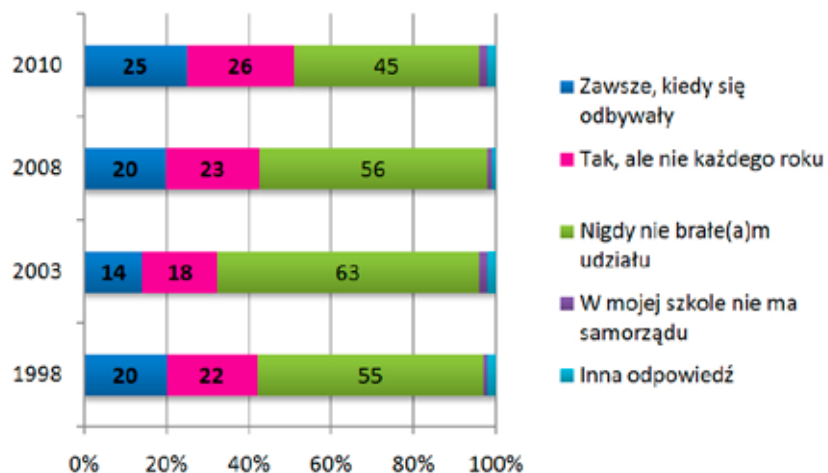
całe dwie dekady. Jak wynika zatem z przytoczonych wyników młodzi ludzie nie wiążą swojej przyszłości zawodowej z polityką.

Wykres 22 ▽▽

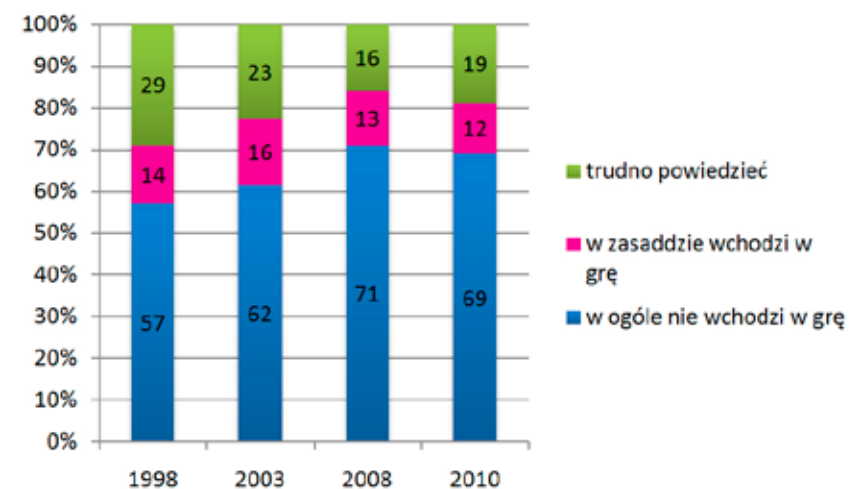
Uczniowie odpowiadali również na pytania dotyczące ich sympatii partyjnych. Ponad połowa badanych nie posiada swojej reprezentacji politycznej, co nie uległo zmianie od 2003 r. Co siódmy uczeń wybrał odpowiedź „nie wiem”. Największą sympatią wśród młodzieży cieszy się Platforma Obywatelska, choć jej notowania nie są stabilne. Największe poparcie miała w roku 2008 – 21% (wzrost w stosunku do 2003 r. o 11 punktów). Natomiast w ostatnim badaniu z 2010 r. nastąpił spadek poparcia dla PO o 5 punktów. Coraz bardziej młodym ludziom podobało się Prawo i Sprawiedliwość, które od roku 2003 zanotowało wzrost poparcia o 7 punktów procentowych. W roku 2003 dość znaczącą sympatią na tym tle cieszyła się Samoobrona, która w tamtym czasie była

Wykres 20. Czy w Twojej szkole istnieje samorząd? (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS: *Młodzież 2008*

Wykres 21. Czy brałeś udział w wyborach do samorządu szkolnego? (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS: *Młodzież 2010*

Wykres 22. Członkostwo w partii politycznej w przyszłości (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS: *Młodzież 2010*

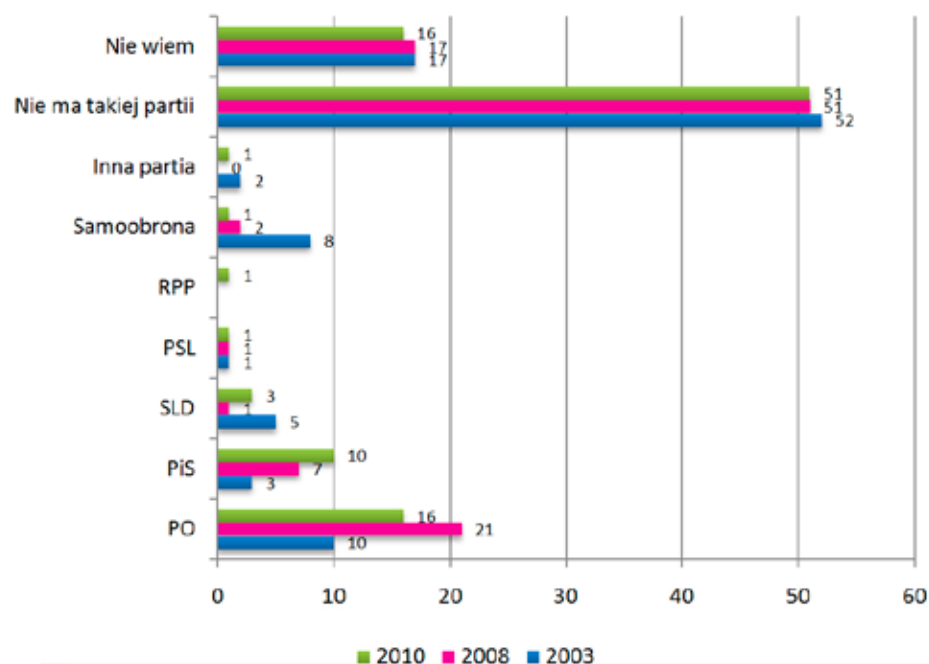
drugą siłą polityczną w oczach młodych. W późniejszych badaniach Samoobrona notowała nikły poziom poparcia. Spośród pozostałych partii jedynie Sojusz Lewicy Demokratycznej przekroczył próg 2%. Natomiast Ruch Poparcia Palikota (obecnie Ruch Palikota), który w 2011 r. zyskał głosy młodych wyborców, wśród młodzieży szkolnej rok wcześniej nie wzbudzał większego zainteresowania niż Polskie Stronnictwo Ludowe, Liga Polskich Rodzin, Polska Partia Pracy, Prawica Rzeczypospolitej i Ruch Autonomii Śląska.

Wykres 23 ▽▽▽

Dodatkowym źródłem informacji o zachowaniach wyborczych są dane dotyczące frekwencji wyborczej oraz wyników głosowania w wyborach parlamentarnych. Według danych Polskiego Generalnego Studium Wyborczego udział osób w wieku 18–25 lat w wyborach parlamentarnych stawał się coraz większy. Lekki spadek

nastąpił w roku 2005. W 1997 roku w głosowaniu udział wzięło 38,1% młodych, w roku 2001 – 47,2%, w 2005 – 44,2%, w 2007 – 55,8%, a w 2011 – 54%. Najwyższą frekwencję odnotowano w 2007 r., kiedy to głosy młodych osób znacząco przyczyniły się do odsunięcia od władzy ówczesnej koalicji. Owa mobilizacja była dotychczas niespotykanym zjawiskiem. Wyższą partycypacją wyborczą charakteryzuje się grupa osób w przedziale 26–35 lat. Wyłącznie w roku 2005 frekwencja nie przekroczyła 50%. W roku 1997 w wyborach udział wzięło 51,7%, w 2001 – 60,1%, w 2005 – 44,2%, w 2007 – 62,5%. Również w tej grupie wiekowej najwyższą partycypację odnotowano w roku 2007, choć nie była tak wyjątkowa, jak w młodszej grupie. W przełomowym 2007 r. najwięcej głosów młodzi oddali na Platformę Obywatelską, na drugim miejscu znalazł się PiS, dalej LiD i PSL. Na PO, w obu grupach wiekowych, swoje głosy

Wykres 23. Która z istniejących w Polsce partii politycznych najbardziej Ci się podoba? (w %)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CBOS: *Młodzież 2003*; *Młodzież 2008*; *Młodzież 2010*

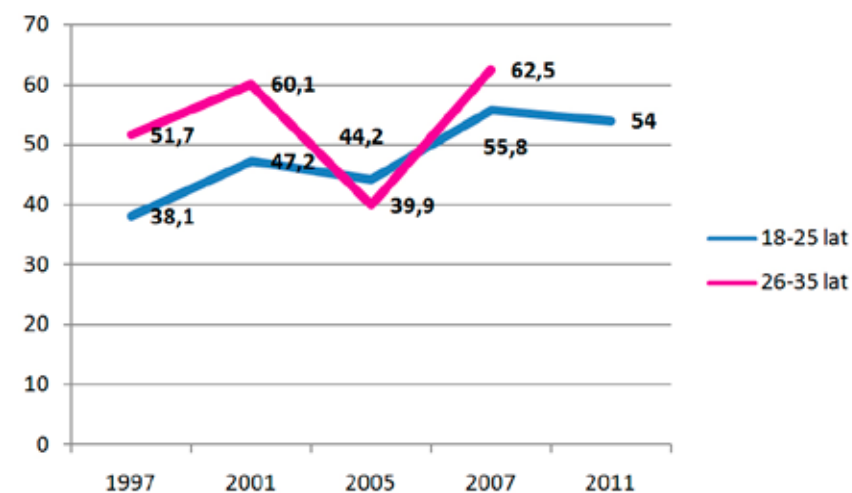
oddała połowa wyborców, na PiS – ¼, co dziesiąta młoda osoba głosowała na LiD, zaś co piętnasta na PSL. Samoobrona i Liga Polskich Rodzin (ówcześni koalicjanci PiS-u), nie przekroczyły progu 2% oddanych głosów. Natomiast w wyborach z roku 2011 różnice pomiędzy partiami nie były już tak drastyczne, jak w poprzednich wyborach. Osoby w wieku 18–25 lat najczęściej głosowały na PO (32,7%), na drugiej pozycji znalazł się PiS (23,7%), tuż za nim ulokował się Ruch Palikota (23,3%). Pozostałe partie cieszyły się zdecydowanie mniejszym poparciem wśród najmłodszych wyborców: PSL (6,6%), SLD (6,1%) oraz PJN (3%).

Wykresy 24, 25 >>>

Wykres 26 >>>

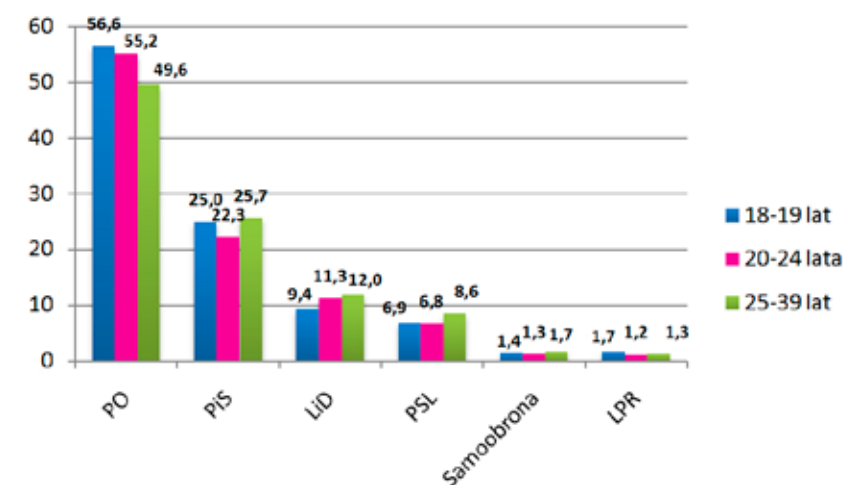
We wcześniejszym podrozdziale naszkicowany został kontekst społeczno-ekonomiczny, w jakim przychodzi funkcjonować współczesnej młodzieży polskiej. Warunki brzegowe wyznaczone są z jednej strony przez wskaźniki rosnącego bezrobocia, spadający poziom PKB, wysoki poziom inflacji oraz negatywny stosunek do przyszłości kraju, będące w jakiejś mierze pochodną światowego kryzysu gospodarczego. Z drugiej, młodzi ludzie, przez ostatnie dwadzieścia lat byli poddawani oddziaływaniu zasad wolnego rynku i kultury konsumpcji. Owe warunki w momencie kryzysu stają w strukturalnej sprzeczności wobec siebie. Konsumpcjonizm wykreował oczekiwania młodych, którzy poddani treningowi

Wykres 24. Frekwencja w wyborach parlamentarnych (w %)

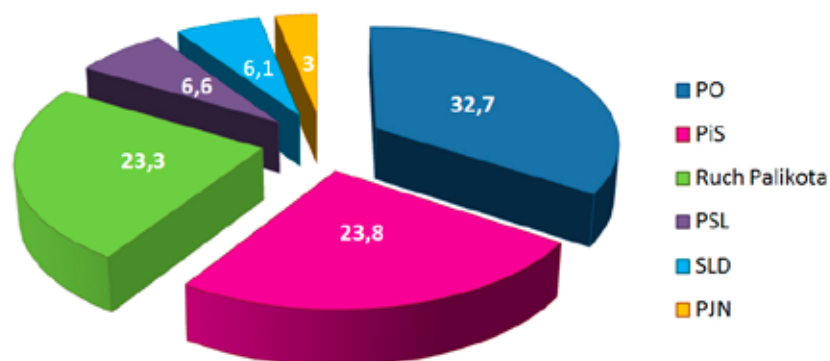


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Polskiego Generalnego Studium Wyborczego

Wykres 25. Głosowanie młodych osób w wyborach parlamentarnych 2007 r. (w %)



Źródło: <http://serwisy.gazeta.pl/wybory2007/085056.html> za: *Młodzi 2011*, s. 275

Wykres 26. Głosowanie osób w wieku 18–25 lat w wyborach parlamentarnych 2011 r. (w %)

Źródło: http://www.se.pl/wydarzenia/kraj/wybory-2011-na-kogo-glosowali-mlodzi-w-wieku-od-18-do-25-lat-pis-i-palikot-na-rowni_209116.html na podstawie sondażu TNS OBOP dla TVP Info

indywidualizmu, wierzą, że sukces zależy wyłącznie od ich jednostkowego wysiłku i umiejętności, natomiast kryzys wyznacza coraz węższy zakres możliwości realizacji planów życiowych. Uświadamia również, że nie wszystko zależy od jednostki, szczególnie w zglobalizowanym świecie. W takich momentach to często polityka i politycy stają się obiektami krytyki. Jak prezentują się zatem postawy polityczne „absolwentów bez przyszłości”, jak określił rozczerowanych niemożliwością zaspokojenia swoich aspiracji młodych przedstawicieli klasy średniej, Paul Mason (2012)?

Sfera polityki, mówiąc ogólnie, pozostaje poza zainteresowaniem młodych ludzi, a jeśli już budzi emocje to najczęściej negatywne. Niestety, ostatnie lata to spadek poziomu zainteresowania polityką – na średnim poziomie interesuje się nią 40% młodzieży szkolnej. Wzrósł odsetek osób, które nie wykazują żadnego zainteresowania (27%). Największe zainteresowanie polityką budziła w roku 1990 i 1996. Natomiast należy podkreślić, że niewiele młodych osób

wykazywało kiedykolwiek intensywne zainteresowanie. Brak zainteresowania przekłada się na brak identyfikacji ideologicznych. Aż 2/3 młodzieży nie potrafi powiedzieć, czy bliżej jej do prawicy, lewicy czy poglądów centrowych. W okresie transformacji jedynie formacje prawicowe potrafiły jednorazowo przekonać do siebie 1/4 młodych wyborców. Być może podstawą tych zjawisk jest słaba wiedza młodzieży o demokracji. Spory między głównymi organami państwa, podobnie jak i wciąż multiplikujące się informacje i ich źródła nie są postrzegane jako naturalne reguły gry demokratycznej. Coraz więcej młodych osób jako nienormalne interpretuje również spory międzypartyjne. Maleje akceptacja dla dziennikarskiej ingerencji.

2/3 młodych obywateli nie jest zadowolonych z funkcjonowania demokracji w naszym kraju. Wyjątkowym pod tym względem okazał się rok 1998, kiedy liczba zadowolonych przewyższyła liczbę niezadowolonych. Na taką opinię zapewne wpływ miała dobra kondycja gospodarcza kraju w owym okresie, a przede wszystkim niskie wskaźniki

bezrobocia. Zadowolenie z funkcjonowania demokracji pozostaje w związku z zaufaniem, jakim obdarzana jest ta forma rządów. Niestety poziom zaufania do demokracji spada, a rośnie aprobata dla innych sposobów sprawowania władzy. Niezadowolenie zazwyczaj generuje w ludziach zainteresowanie alternatywnymi ustrojami, szczególnie kiedy pozwalają one na szybszy wzrost gospodarczy. W takich chwilach bywamy skłonni poświęcić jakąś część swobód i wolności na rzecz materialnego dobrobytu. Duży odsetek młodych (36%) nie potrafi ocenić, czy demokracja ma przewagę nad innymi rządami, co również może być efektem braku wiedzy politologicznej. Natomiast jeszcze większym brakiem zaufania cieszą się politycy i ich polityczne formacje. Partie postrzegane są jako maszyny do pozyskiwania głosów wyborczych w celu osiągnięcia osobistych korzyści dla ich członków. Politycy, w oczach młodych ludzi, nie są w ogóle zainteresowani dobrem ogółu czy poglądami swoich wyborców.

Dystans do polityki w zachowaniach młodzieży przejawia się w kilku aspektach. Niestety młodzi ludzie nie mają nawyku regularnego udziału w wyborach, zaczynając od samorządu szkolnego, a na wyborach parlamentarnych kończąc. Pocieszającym może być fakt, że z roku na rok mamy tendencję wzrostową jeśli chodzi o frekwencję w obu typach wyborów. Brak uczestnictwa w wyborach jest świadectwem braku edukacji obywatelskiej i prawdopodobnie bierności politycznej rodziców. Trwała absencja wyborcza młodzieży może być zjawiskiem niebezpiecznym dla demokracji, bowiem przechodząc do kolejnych kohort wiekowych, młodzi mogą reprodukować ten nawyk w przyszłości, co wpłynie na obniżenie ogólnej frekwencji wyborczej. Po drugie, brak udziału w wyborach może powodować brak poważnego traktowania tego sektora

społecznego przez polityków, brak oferty wyborczej i brak zainteresowania polityków młodymi (Cześnik: 2007). Jak pokazują wyniki przytoczonych badań, młodym osobom bardzo trudno jest znaleźć odpowiednią reprezentację swoich interesów. Połowa twierdzi, że nie ma takiej partii, która budziłaby ich sympatię. Jeśli młodzi ludzie decydują się głosować, najczęściej swój głos oddają na dwóch głównych aktorów sceny politycznej – PO i PiS. W ostatnich wyborach do tego tandemu dołączył Ruch Palikota, który zebrał podobną liczbę głosów jak PiS. Niechęć do polityki, powoduje, że młodzi ludzie zdecydowanie odrzucają czynne uczestnictwo w życiu politycznym kraju. Nie chcą przynależać do partii i nie widzą w nich swojej przyszłości zawodowej.

Deklarowane niezadowolenie z funkcjonowania demokracji i politycznych aktorów przekłada się na określone działania polityczne młodych osób, w postaci niskiego udziału w wyborach, braku politycznych identyfikacji, czy niechęci wobec zaangażowania w działalność polityczną. Wyjątkowo na tym tle prezentował się rok 1990 i 1998. Pierwsza data wiązała się z przetorem w postrzeganiu systemowych składników ustroju. Jest to zrozumiałe w kontekście zmiany, jaka dokonana się w tamtym czasie. Początek transformacji to okres nadziei i wiary w nowy system, który również w wymiarze politycznym miał przynieść nową jakość – wprowadzić swobody obywatelskie, tolerancję i pluralizm przyczynić się do zwiększenia wpływu obywateli na władzę, zmniejszyć dysproporcje społeczno-materialne między ludźmi. Rok 1998 to ponownie czas większego optymizmu młodzieży, kiedy politycy byli oceniani łagodniej, co mogło stanowić pokłosie pewnej stabilizacji politycznej i gospodarczej kraju. W większości przeważa jednak niechęć do polityki i działalności publicznej.

Podsumowanie

W podsumowaniu pragnę wrócić do dwóch pytań postawionych we wprowadzeniu do niniejszego tekstu. Najpierw spróbuję odpowiedzieć na pytanie *co polityka oznacza dla młodzieży?* Z deklaracji, ocen i działań młodych ludzi na pierwszy plan przebija się zawód demokracją i elitami politycznymi, a przynajmniej sposobem ich funkcjonowania w Polsce. Wobec tego ich postawy polityczne znamionuje brak zaangażowania i krytycyzm. W większości młodzi ludzie są apolityczni i pozostają często w politycznym letargu. Polityka leży poza zainteresowaniem młodzieży. W badaniach ujawnia się ogromny dystans i nieufność do świata polityki, jego organów i przedstawicieli. Powoduje to określone konsekwencje.

Czas zatem przejść do pytania o to, *co młodzież, a w szczególności ich postawy polityczne, oznaczają dla społeczeństwa?* Apolityczność i indywidualizm młodych ludzi nie daje zbyt wielkich szans na zwiększoną aktywność społeczną, uczestnictwo w sferze publicznej, zainteresowanie sprawami ogółu społeczeństwa, czy wzrost frekwencji wyborczej. Brak skutecznej edukacji obywatelskiej w domu, mediach i szkole powoduje często nieumiejętność korzystania z mechanizmów demokratycznych. Po roku 1989 nie nastąpiło radykalne przebudzenie młodzieży. Początkowy optymizm i nadzieje dość szybko przerodziły się w zniechęcenie i zawód. Brak zainteresowania dla spraw wspólnych, czy też rezygnacja z udziału w decydowaniu o nich, jakie daje nam uczestnictwo w życiu politycznym, może w przyszłości skutkować brakiem wspólnotowego instrumentarium symbolicznego oraz ucieczką w prywatność wraz ze wszystkimi jej problemami i uciechami. Może budować także coraz większy dystans pomiędzy politycznymi elitami, a resztą

społeczeństwa, czego przejawy można odnaleźć już dziś. Język, jakim posługują się partie polityczne, nie trafia do młodych ludzi, brakuje również konkretnych propozycji programowych skierowanych do nich. Młody elektorat nie jest targetem, o jaki rywalizują politycy (zob. Przyłęcki 2009). Młodzi z kolei, mobilizują się rzadko i zazwyczaj w wyjątkowych okolicznościach (jak wybory z 2007 r.). Styl dyskursu polityki i dyskursu politycznego (Czyżewski 2010) skutecznie zniechęcają do czynnego interesowania się sprawami publicznymi, przyczyniając się do postrzegania sporów nie jako immanentnej reguły demokracji, ale jako zjawiska negatywnego. Demokracja zaś, to nie tylko procedury, ale także społeczeństwo obywatelskie, które bierze czynny udział w konstruowaniu rzeczywistości, również tej politycznej na co dzień. ☞

dr Karolina Messyasz – socjolog, adiunkt w Katedrze Socjologii Polityki i Moralności IS UŁ. Zainteresowania badawcze autorki aktualnie koncentrują się na obszarze socjologii młodzieży, socjologii polityki, wpływie dyskursu publicznego na funkcjonowanie społeczeństwa oraz zarządzaniu w sferze kultury i polityki. Sekretarz redakcji czasopisma „Władza sądenia”.

Afiliacja autora:

Katedra Socjologii Polityki i Moralności, Instytut Socjologii, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny Uniwersytet Łódzki, ul. Rewolucji 1905 r. 41/43, 90-214 Łódź
e-mail: karolina.messyasz@gmail.com

Bibliografia

- Beck Ulrich, (2005), *Władza i przeciwwładza w epoce globalnej. Nowa ekonomia polityki światowej*, Warszawa: Scholar.
- Cześniak Mikołaj, (2007), *Frekwencja wyborcza w Polsce*, Warszawa: ISP.
- Domański Henryk, (2008), *Merytokracja w zasadach dystrybucji wynagrodzeń w latach 1982–2005*,

- [w:] tenże (red.), *Zmiany stratyfikacji społecznej w Polsce*, Warszawa: IFiS PAN.
- Education at a Glance 2009: OECD Indicators*, (2009), OECD.
- Grabowska Mirosława, (1998), *Młodzież – poza polityką i demokracją*, „Kultura i Społeczeństwo” nr 1.
- Koseła Krzysztof, (1999), *Młodzież szkolna o rynku i demokracji*, Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Mały Rocznik Statystyczny*, (2000), Warszawa: GUS.
- Mały Rocznik Statystyczny*, (2001), Warszawa: GUS.
- Mały Rocznik Statystyczny*, (2006), Warszawa: GUS.
- Mały Rocznik Statystyczny*, (2012), Warszawa: GUS.
- Mannheim Karl, (1952), *The Problem of Generations*, [w:] tenże, *Essays on the Sociology of Knowledge*, New York: Oxford University Press.
- Mason Paul, (2012), *Why It's Kicking Off Everywhere: the New Global Revolutions*, New York: Verso.
- Młodzież '92 o pożądanym ustroju społecznym*, (1992), Warszawa: CBOS.
- Młodzież 2003*, (2004), „Opinie i Diagnozy” nr 2, Warszawa: CBOS.
- Młodzież 2008*, (2009), „Opinie i Diagnozy” nr 13, Warszawa: CBOS.
- Młodzież 2010*, (2011), „Opinie i Diagnozy” nr 19, Warszawa: CBOS.
- Młodzież o demokracji*, (1999), Warszawa: CBOS.
- Młodzież o polityce i demokracji*, (1996), Warszawa: CBOS.
- Młodzież o polityce*, (1994), Warszawa: CBOS.
- Młodzież'92 o swoich perspektywach w obecnej sytuacji kraju*, (1992), Warszawa: CBOS.
- Plany, dążenia i aspiracje życiowe młodzieży*, (1994), Warszawa: CBOS.
- Plany, dążenia i aspiracje życiowe młodzieży*, (1996), Warszawa: CBOS.
- Plany, dążenia i aspiracje życiowe młodzieży*, (1999), Warszawa: CBOS.
- Polska widziana oczami młodzieży*, (1992), Warszawa: CBOS.
- Przyłęcki Paweł, (2009), *Problematyka młodzieży w kampanii parlamentarnej 2007*, [w:] Danuta Walczak-Duraj (red.), *Wartości i postawy młodzieży polskiej*, t. 2, Łódź: Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego.

- Rocznik demograficzny 2010*, (2011), Warszawa: GUS.
- Szafranec Krystyna, (2011), *Młodzi 2011*, Warszawa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów.
- Szafranec Krystyna, (2011), *Raz jeszcze o społecznej roli młodego pokolenia. Konteksty lokalne i globalne*, „Rocznik Lubuski” nr 37.
- Youth in Europe*, (2009), Eurostat Report.
- Ziółkowski Marek, (2001), *Globalizacja a przemiany struktury społecznej we współczesnej Polsce*, [w:] Zbigniew Blok (red.), *Społeczne problemy globalizacji*, Poznań: Wyd. Naukowe UAM.

The Role and Importance of Politics in the World of Young People. The Perspective of Transition

Abstract: Article is an attempt to analyze the role and importance of politics in the world of young people in transition. The author asks two basic questions: what society means for young people? and what young people mean for society? in the political dimension. Based on various sources and statistical surveys, the author analyzes the socio-economic position of young people, its axiological orientations, plans and aspirations, and then the young people attitudes to the widely understood policy. Attitudes of young people towards political issues are presented in three dimensions: knowledge/interest/orientation, emotional involvement/assessment/trust, action/behavior. Based on gathered data author tries to present the trends and changes taking place in the period of transformation in the attitudes of young people against the policy and give a definitive answer to the questions.

Key words: youth, transition, politics, attitudes.